

MUSTAQIL O‘ZBEKISTON OLIY O‘QUV YURLARIDA HARBIY TAYYORGARLIK TIZIMINI QAYTA QURISH

Davlatov Jamoliddin Qurbonboy o‘g‘li

O‘zMU Harbiy tayyorgarlik o‘quv markazi o‘qituvchisi
rezervdagi mayor

Annotatsiya: Mazkur maqolada mustaqil O‘zbekistonda oliy o‘quv yurtlarida harbiy tayyorgarlik tizimini qayta qurish jarayonining mazmun-mohiyati, huquqiy asoslari va amaliy ahamiyati tahlil qilinadi. Mustaqillik yillarida mamlakat mudofaa salohiyatini mustahkamlash, yosh avlodni vatanparvarlik ruhida tarbiyalash hamda zamonaviy xavfsizlik talablariga javob beradigan kadrlarni tayyorlash maqsadida oliy ta‘lim tizimida harbiy tayyorgarlikni takomillashtirish masalasi muhim vazifalardan biri sifatida belgilangan.

Kalit so‘zlar: Mustaqil O‘zbekiston, oliy o‘quv yurtlari, harbiy tayyorgarlik tizimi, harbiy ta‘lim, harbiy kafedralar, vatanparvarlik tarbiyasi, mudofaa salohiyati, harbiy mutaxassislar tayyorlash, ta‘lim islohotlari, yoshlarni harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyalash, milliy xavfsizlik, zamonaviy harbiy tayyorgarlik.

Mustaqillik yillarida O‘zbekiston Respublikasida davlat va jamiyat hayotining barcha sohalarida tub islohotlar amalga oshirildi. Xususan, mamlakatning mudofaa qobiliyatini mustahkamlash, milliy xavfsizlikni ta‘minlash hamda yosh avlodni vatanparvarlik ruhida tarbiyalash davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biriga aylandi. Bu jarayonda oliy ta‘lim tizimida harbiy tayyorgarlikni samarali tashkil etish muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki zamonaviy xavfsizlik muhitida davlatning barqaror rivojlanishi nafaqat professional harbiy kadrlar, balki harbiy bilim va ko‘nikmalarga ega bo‘lgan yuqori malakali mutaxassislarni tayyorlashni ham talab qiladi. Mustaqil O‘zbekiston sharoitida oliy o‘quv yurtlarida harbiy tayyorgarlik tizimini qayta qurish zarurati, avvalo, yangi geosiyosiy vaziyat, milliy armiyani shakllantirish jarayoni hamda mudofaa tizimini modernizatsiya qilish ehtiyoji bilan bog‘liqdir. Shu bois oliy ta‘lim muassasalarida harbiy

tayyorgarlikni tashkil etishning huquqiy, tashkiliy va metodik asoslari bosqichma-bosqich takomillashtirilib, zamonaviy talablarga mos holda yangilanib bormoqda. Harbiy kafedralar faoliyatini rivojlantirish, ta'lim jarayoniga ilg'or pedagogik texnologiyalarni joriy etish, yoshlarning harbiy-vatanparvarlik ruhini mustahkamlash kabi masalalar mazkur tizimni takomillashtirishning muhim yo'nalishlari hisoblanadi.

Bugungi kunda oliy o'quv yurtlarida harbiy tayyorgarlik tizimini takomillashtirish nafaqat harbiy kadrlar tayyorlash, balki yoshlarning fuqarolik mas'uliyatini oshirish, Vatan himoyasiga tayyor bo'lgan barkamol shaxsni shakllantirishda ham muhim ahamiyat kasb etmoqda. Shu nuqtai nazardan, mustaqil O'zbekiston oliy o'quv yurtlarida harbiy tayyorgarlik tizimini qayta qurish jarayonining nazariy asoslarini, amaliy tajribasini hamda rivojlanish istiqbollarini ilmiy jihatdan tahlil qilish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Mustaqil O'zbekiston sharoitida oliy o'quv yurtlarida harbiy tayyorgarlik tizimini qayta qurish jarayoni mamlakat mudofaa salohiyatini mustahkamlash hamda yoshlarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalashga qaratilgan muhim yo'nalishlardan biri hisoblanadi. 1991-yilda davlat mustaqilligiga erishilgach, sobiq ittifoq davridan meros bo'lib qolgan harbiy ta'lim tizimini milliy manfaatlar asosida qayta tashkil etish zarurati yuzaga keldi. Shu sababli oliy ta'lim muassasalarida harbiy tayyorgarlikni tashkil etishning yangi konsepsiyasi ishlab chiqilib, u milliy armiyani shakllantirish hamda zamonaviy xavfsizlik talablariga mos kadrlar tayyorlashga yo'naltirildi.

O'zbekiston Respublikasida harbiy tayyorgarlik tizimini takomillashtirish jarayoni bir qator normativ-huquqiy hujjatlar asosida amalga oshirilmoqda. Jumladan, "Umumiy harbiy majburiyat va harbiy xizmat to'g'risida"gi Qonun, "Mudofaa to'g'risida"gi Qonun hamda yoshlarni harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyalashga qaratilgan davlat dasturlari mazkur sohaning huquqiy asosini tashkil etadi. Ushbu hujjatlar oliy o'quv yurtlarida harbiy tayyorgarlikni tashkil etish, harbiy kafedralar faoliyatini yo'lga qo'yish hamda harbiy mutaxassislar tayyorlash jarayonini tartibga soladi. Mustaqillikning dastlabki yillarida respublikada professional milliy armiyani shakllantirish jarayoni bilan bir qatorda, harbiy kadrlar tayyorlash tizimi ham tubdan isloh qilindi. Natijada harbiy ta'lim muassasalari tarmog'i kengaytirilib, harbiy tayyorgarlikning yangi modeli shakllantirildi. Bugungi

kunda O‘zbekiston Respublikasida harbiy kadrlar tayyorlash tizimi ko‘p bosqichli bo‘lib, u harbiy akademiyalar, maxsus harbiy oliy ta‘lim muassasalari hamda ayrim fuqarolik oliy ta‘lim muassasalaridagi harbiy kafedralar orqali amalga oshirilmoqda. Statistik ma‘lumotlarga ko‘ra, O‘zbekiston Respublikasida oliy ta‘lim muassasalari soni so‘nggi yillarda sezilarli darajada oshgan. Agar 2016-yilda respublikada 70 ga yaqin oliy ta‘lim muassasasi faoliyat yuritgan bo‘lsa, 2024-yilga kelib ularning soni 200 dan ortiqni tashkil etdi. Mazkur oliy ta‘lim muassasalarining ayrimlarida harbiy tayyorgarlik yo‘nalishlari, maxsus kurslar hamda harbiy-vatanparvarlik mashg‘ulotlari tashkil etilgan. Bu esa yoshlarni harbiy xizmatga tayyorlash hamda ularda Vatanga sadoqat tuyg‘usini mustahkamlashga xizmat qilmoqda. Shuningdek, so‘nggi yillarda yoshlarni harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyalashga qaratilgan tizimli ishlar olib borilmoqda. Statistik ma‘lumotlarga ko‘ra, mamlakat aholisining qariyb 60 foizdan ortig‘ini yoshlar tashkil etadi. Shu bois yosh avlodni harbiy bilim va ko‘nikmalar bilan qurollantirish, ularning jismoniy va ma‘naviy tayyorgarligini oshirish davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Oliy o‘quv yurtlarida o‘tkazilayotgan harbiy-amaliy mashg‘ulotlar, vatanparvarlik tadbirlari, harbiy sport musobaqalari yoshlarning harbiy xizmatga qiziqishini oshirishga xizmat qilmoqda.

Bundan tashqari, harbiy tayyorgarlik tizimida zamonaviy pedagogik texnologiyalar va innovatsion yondashuvlar keng joriy etilmoqda. Xususan, harbiy simulyatsiya texnologiyalari, elektron ta‘lim platformalari, virtual mashg‘ulotlar hamda amaliy taktik treninglar o‘quv jarayonining samaradorligini oshirmoqda. Bu esa bo‘lajak mutaxassislarning nafaqat nazariy bilimlarini, balki amaliy ko‘nikmalarini ham rivojlantirishga imkon yaratmoqda. Umuman olganda, mustaqil O‘zbekiston oliy o‘quv yurtlarida harbiy tayyorgarlik tizimini qayta qurish jarayoni milliy xavfsizlikni ta‘minlash, professional harbiy kadrlar tayyorlash hamda yoshlarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalashda muhim ahamiyat kasb etmoqda. Mazkur tizimni yanada takomillashtirish esa mamlakat mudofaa salohiyatini mustahkamlash hamda zamonaviy xavfsizlik muammolariga munosib javob bera oladigan kadrlarni tayyorlashga xizmat qiladi. Mustaqil O‘zbekiston sharoitida davlat xavfsizligini ta‘minlash, mamlakat mudofaa

salohiyatini mustahkamlash hamda yosh avlodni harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyalash davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Shu bois mustaqillikning ilk yillaridanoq harbiy ta‘lim tizimini tubdan qayta tashkil etish, milliy manfaatlar va zamonaviy xavfsizlik talablariga mos keladigan harbiy kadrlar tayyorlash masalasiga alohida e‘tibor qaratildi. Bu jarayonda oliy o‘quv yurtlarida harbiy tayyorgarlik tizimini qayta qurish muhim ahamiyat kasb etdi. Sovet davrida mavjud bo‘lgan harbiy tayyorgarlik tizimi asosan markazlashgan boshqaruv asosida tashkil etilgan bo‘lib, uning mazmuni va yo‘nalishlari ittifoq miqyosidagi harbiy strategiyaga bo‘ysundirilgan edi. Mustaqillikdan so‘ng esa mazkur tizimni milliy davlat manfaatlariga moslashtirish, uni zamonaviy xavfsizlik sharoitlariga mos ravishda takomillashtirish zarurati yuzaga keldi. Shu sababli O‘zbekiston Respublikasida milliy armiyani shakllantirish bilan bir qatorda, harbiy kadrlar tayyorlash tizimi ham bosqichma-bosqich isloh qilindi. Oliy o‘quv yurtlarida harbiy tayyorgarlik tizimini rivojlantirishning asosiy maqsadi – yoshlarni harbiy xizmatga tayyorlash, ularda vatanparvarlik tuyg‘ularini mustahkamlash hamda zarur harbiy bilim va ko‘nikmalarni shakllantirishdan iboratdir. Bu jarayonda harbiy kafedralar muhim rol o‘ynaydi. Harbiy kafedralar fuqarolik oliy ta‘lim muassasalarida tashkil etilib, talabalarni harbiy nazariya, taktik tayyorgarlik, harbiy texnika va qurol-aslaha bilan ishlash asoslari hamda harbiy intizom masalalari bo‘yicha tayyorlaydi.

Mustaqillik yillarida O‘zbekiston Respublikasida harbiy ta‘lim tizimini rivojlantirishga qaratilgan qator normativ-huquqiy hujjatlar qabul qilindi. Jumladan, “Mudofaa to‘g‘risida”gi Qonun, “Umumiy harbiy majburiyat va harbiy xizmat to‘g‘risida”gi Qonun hamda yoshlarni harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyalashga qaratilgan davlat dasturlari ushbu sohaning huquqiy asosini yaratdi. Mazkur hujjatlar asosida harbiy tayyorgarlik tizimining tashkiliy mexanizmlari takomillashtirilib, harbiy ta‘lim jarayonida zamonaviy pedagogik yondashuvlar joriy etildi. So‘nggi yillarda mamlakatda oliy ta‘lim tizimini rivojlantirish bo‘yicha keng ko‘lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Statistik ma‘lumotlarga ko‘ra, 2016-yilda O‘zbekistonda 70 ga yaqin oliy ta‘lim muassasasi faoliyat yuritgan bo‘lsa, 2024-yilga kelib ularning soni 200 dan ortiqni tashkil etdi. Bu esa oliy ta‘lim qamrovining kengayishi bilan bir qatorda, harbiy

tayyorgarlik tizimini ham yangi bosqichga olib chiqish imkoniyatini yaratdi. Shuningdek, mamlakat aholisining demografik tarkibi ham yoshlarning ulushi yuqori ekanligini ko'rsatadi. Turli statistik ma'lumotlarga ko'ra, O'zbekiston aholisining qariyb 60 foizdan ortig'ini yoshlar tashkil etadi. Bu esa yosh avlodni harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyalash, ularning jismoniy va ma'naviy tayyorgarligini oshirish masalasini yanada dolzarb etadi. Oliy o'quv yurtlarida harbiy tayyorgarlik jarayonida nafaqat nazariy bilimlar, balki amaliy mashg'ulotlarga ham katta e'tibor qaratilmoqda. Talabalar uchun dala mashg'ulotlari, taktik o'quv mashqlari, harbiy sport musobaqalari hamda maxsus treninglar tashkil etilmoqda. Bu mashg'ulotlar orqali talabalar real sharoitlarda harbiy vazifalarni bajarish ko'nikmalarini egallaydilar. Zamonaviy harbiy tayyorgarlik tizimining yana bir muhim jihati – innovatsion texnologiyalarning keng joriy etilishidir.

Hozirgi kunda harbiy ta'lim jarayonida kompyuter simulyatsiyalari, elektron o'quv platformalari, virtual laboratoriyalar hamda interaktiv o'quv metodlari qo'llanilmoqda. Bu esa talabalar bilimini mustahkamlash, ularning analitik fikrlash qobiliyatini rivojlantirish hamda amaliy tayyorgarligini oshirishga xizmat qilmoqda. Bundan tashqari, yoshlarni harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyalash maqsadida turli ma'naviy-ma'rifiy tadbirlar ham tashkil etilmoqda. Oliy o'quv yurtlarida buyuk sarkardalar hayoti va faoliyatiga bag'ishlangan tadbirlar, tarixiy-madaniy merosni targ'ib qilishga qaratilgan uchrashuvlar hamda harbiy-vatanparvarlik mavzusidagi seminarlar o'tkazilmoqda. Bu tadbirlar yoshlarning milliy qadriyatlarga hurmatini oshirish hamda ularda Vatan taqdiri uchun mas'uliyat hissini shakllantirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, oliy ta'lim muassasalari va harbiy tuzilmalar o'rtasidagi hamkorlik ham izchil rivojlanmoqda. Harbiy qismlarga tashriflar, amaliy o'quv yig'inlari hamda harbiy mutaxassislar bilan uchrashuvlar talabalarning harbiy soha haqidagi tasavvurlarini kengaytiradi. Bu esa yoshlarning harbiy kasbga bo'lgan qiziqishini oshirishga ham yordam beradi. Umuman olganda, mustaqil O'zbekiston oliy o'quv yurtlarida harbiy tayyorgarlik tizimini qayta qurish jarayoni mamlakat mudofaa tizimini mustahkamlash, yoshlarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalash hamda zamonaviy harbiy bilimlarga ega mutaxassislarni tayyorlashda muhim o'rin tutmoqda.

Xulosa qilib aytganda, mustaqil O‘zbekiston sharoitida oliy o‘quv yurtlarida harbiy tayyorgarlik tizimini qayta qurish jarayoni mamlakatning milliy xavfsizligi va mudofaa salohiyatini mustahkamlashga qaratilgan muhim strategik yo‘nalishlardan biri hisoblanadi. Mustaqillik yillarida ushbu sohada amalga oshirilgan islohotlar natijasida harbiy ta’lim tizimi tubdan takomillashtirilib, zamonaviy talablarga mos yangi model shakllantirildi. Oliy ta’lim muassasalarida tashkil etilgan harbiy tayyorgarlik tizimi yoshlarni harbiy xizmatga tayyorlash, ularda vatanparvarlik tuyg‘ularini mustahkamlash hamda zarur harbiy bilim va ko‘nikmalarni shakllantirishda muhim rol o‘ynamoqda. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar, innovatsion o‘quv metodlari hamda amaliy mashg‘ulotlarning keng qo‘llanilishi ushbu tizim samaradorligini yanada oshirmoqda. Kelgusida oliy o‘quv yurtlarida harbiy tayyorgarlik tizimini yanada takomillashtirish, harbiy kafedralar faoliyatini rivojlantirish, yoshlarni harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyalashga qaratilgan dasturlarni kengaytirish hamda ta’lim jarayoniga ilg‘or texnologiyalarni joriy etish muhim vazifalardan biri bo‘lib qoladi. Bu esa o‘z navbatida mamlakat mudofaa salohiyatini mustahkamlash hamda Vatan himoyasiga tayyor bo‘lgan yetuk va malakali mutaxassislarni tayyorlashga xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, mustaqil O‘zbekiston sharoitida oliy o‘quv yurtlarida harbiy tayyorgarlik tizimini qayta qurish jarayoni davlatning milliy xavfsizligi va mudofaa salohiyatini mustahkamlashda muhim strategik ahamiyat kasb etmoqda. Amalga oshirilgan islohotlar natijasida mazkur tizim zamonaviy talablar asosida takomillashib, yoshlarni harbiy xizmatga puxta tayyorlash, ularda vatanparvarlik tuyg‘ularini shakllantirish va mustahkamlashda samarali mexanizmga aylandi.

Shu bilan birga, ilg‘or pedagogik yondashuvlar va innovatsion texnologiyalarning joriy etilishi ta’lim sifati va samaradorligini oshirishga xizmat qilmoqda. Kelgusida ushbu tizimni yanada rivojlantirish, harbiy kafedralar faoliyatini kuchaytirish hamda yoshlarni harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyalashga qaratilgan chora-tadbirlarni kengaytirish orqali Vatan himoyasiga har tomonlama tayyor, bilimli va malakali kadrlarni yetishtirish imkoniyati yanada ortadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

- 1.** O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent: O‘zbekiston, 2023.
- 2.** O‘zbekiston Respublikasining “Mudofaa to‘g‘risida”gi Qonuni. – Toshkent, 2001.
- 3.** O‘zbekiston Respublikasining “Umumiy harbiy majburiyat va harbiy xizmat to‘g‘risida”gi Qonuni. – Toshkent, 2002.
- 4.** O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining yoshlarni harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyalashga oid farmon va qarorlari. – Toshkent, 2017–2023.
- 5.** Mirziyoyev Sh.M. Yangi O‘zbekiston strategiyasi. – Toshkent: O‘zbekiston, 2021.
- 6.** Karimov I.A. Yuksak ma’naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma’naviyat, 2008.
- 7.** Xusanov A.T., Turg‘unov O.K. Konstitusiyaviy huquq. – Toshkent: Yuridik adabiyotlar, 2022.
- 8.** O‘zbekiston Respublikasi Mudofaa vazirligi materiallari va rasmiy ma’lumotlari. – Toshkent, 2023.
- 9.** O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi statistik ma’lumotlari. – Toshkent, 2023.
- 10.** Abdullayev R., Ismoilov B. Harbiy pedagogika asoslari. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2020.